

31 mart Azərbaycanlıların soyqırımı günüdür

Erməni ideoloqlarının qondarma soyqırımı iddiaları iflasa məhkumdur

Bir qayda olaraq aprel ayında hüquqi əsası olmayan saxta təbliğatla beynəlxalq ictimaiyyəti aldatmağa, süni əjotaj yaratmağa çalışan erməni ideoloqlarının məkrli kampaniyası bu il daha geniş vüsət almışdır. Qondarma “erməni soyqırımının 100-cü ildönümü” ərəfəsində çirkin təbliğatlarını genişləndirən erməni şovinistləri ənənəvi olaraq Türkiyə və Azərbaycanı hədəf seçərək özləri haqqında “məzlum, “qırğına məruz qalmış millət” imici yaratmağa səy göstərirlər.

Ötən əsrin əvvəllərində türklərin guya “ermənilərə qarşı soyqırımı yeritdiyini” iddia edən erməni millətçiləri öz diaspor və lobbi təşkilatlarının köməyi ilə qondarma, tarixi əsasları olmayan bir məsələni müxtəlif ölkələrin parlamentlərinə çıxarmağa cəhd edirlər. Təəssüflə vurğulamaq lazımdır ki, Türkiyə və Azərbaycanın müstəqil siyasət yeritməsi, regionda iqtisadi-siyasi cəhətdən qüdrətlənməsi ilə heç cür barışa bilməyən, beynəlxalq hüquqdan sapınaraq ikili standartlara yol verən müəyyən aparıcı dövlətlər və təşkilatlar bu məsələdə erməniləri şirnikləndirmək yolu tuturlar. Mühəhidələr göstərir ki, ermənilərin bununla bağlı qeyri-hüquqi və cəfəng iddialarının müəyyən dövlətlərin qanunverici orqanlarında dəstəklənməsi əsasən geosiyasi amillərlə bağlı olub, erməniləri dəstəkləmək məramından daha çox Türkiyəyə, eləcə də do layısı ilə Azərbaycana haqlı mövqeyində təsir göstərmək məqsədi güdür. Getdikcə daha çox dövlət bu həqiqəti başa düşür, bütövlükdə türk dünyasına qarşı yönəlmiş iftira kampaniyasını birmənəli rədd edirlər. Qondarma “soyqırımı”nın 100-cü ildönümü ilə bağlı bu il aprelin 24-də Ermənistanda təşkil oluna cacaq tədbirin bir çox ölkələr tərəfindən boykot edilməsi deyilənlərin əyani təsdiqidir.

Xatırladaq ki, Türkiyənin məsələ ilə bağlı birgə komissiya yaratmaq, arxivləri açmaq, tarixi həqiqətləri üzə çıxarmaq təkliflərinə etinasız münasibəti Ermənistanın zaman-zaman gündəmə gətirdiyi “soyqırımı” kampaniyasının hansı çirkin məqsədlərə xidmət etdiyinə şübhə yeri qoymur. Bu məqam qar daş ölkəyə qarşı yönəlmiş saxta ittihamların sırf siyasi motivlərlə əsaslandırıldığı, ikili standartlardan qaçınmadığını tam mahiyyəti ilə aşkara çıxarır.

Bu iftira kampaniyasının əsassızlığını tarixi faktlar da təsdiqləyir. Hələ 1813-cü və 1828-ci illərdə Rusiya və İran arasında imzalanmış “Gülüstan” və “Türkmənçay” müqavilələri Azərbaycan xalqının parçalanmasının, tarixi torpaqlarının bölünməsinin əsasını qoymuşdur. 1849-cu ildə Rusiya ərazisində İrəvan quberniyası yaradılmış, ermənilərin İrandan və Türkiyədən kütləvi surətdə Azərbaycan torpaqlarına, Dağlıq Qarabağa köçürülməsinə başlanılmışdır. Beləliklə, soyqırım, deportasiya və terrorizm Azərbaycan torpaqlarının işğalı üçün istifadə edilən əsas vasitələrdən birinə çevrilmişdir. Təkcə 1828-ci ildən 1830-cu ilədək Cənubi Qafqaza İrandan 40, Türkiyədən 84 min erməni köçürülərək Şimali Azərbaycan ərazisində yaradılmış Yelizavetpol və İrəvan quberniyalarının ərazisində yerləşdirilmişdir. İrəvan, Naxçıvan və Qarabağ xanlıqlarının ərazilərində məskunlaşdırılan ermənilər azlıq təşkil etmələrinə baxmayaraq, havadarlarının himayəsi altında 1828-ci il martın 21-də “Erməni vilayəti” adlandırılan süni inzibati bölgünün yaradılmasına nail olmuşlar. Bununla da Azərbaycanlıların əzəli torpaqlarından zorla çıxarılmasının və soyqırım siyasətinin

əsasını qoyulmuşdur.

XIX əsrin ikinci yarısından ermənilərin azərbaycanlılara qarşı soyqırımı təşkilatlanmış və planlı siyasət kimi aparılmışdır. Onlar Azərbaycan, Türkiyə və Gürcüstan ərazisində mifik “Böyük Ermənistan” dövlətini qurmaq xülyasına düşmüş “Qnçaq”, “Daşnaksütyun”, “Erməni Vətənpərvərləri İttifaqı” kimi siyasi-terror təşkilatlarını həmin istiqamətdə fəaliyyətə yönəlmişlər. Sözügedən təşkilatların fəaliyyət programında azərbaycanlılara qarşı ardıcıl terror və qırğın aksiyaları həyata keçirmək məramı əsas yer tutmuşdur.

Erməni qəsbkarları birinci rus inqilabı dövründə - 1905-1907-ci illərdə azərbaycanlılara qarşı daha böyük qanlı aksiyalar həyata keçirmişlər. Ermənilərin Bakıdan başlanan vəhşilikləri Azərbaycanı və İrəvan (indiki Ermənistan) ərazisindəki yaşayış məntəqələrini əhatə etmişdir. Yüzlərlə Azərbaycan kəndi dağıdılaraq yerlə-yeksan edilmiş, on minlərlə azərbaycanlı vəhşicəsinə qətlə yetirilmişdir. Bütün bu vəhşiliklər ermənilərin vaxtilə yerləşdirdikləri, lakin əhalinin milli tərkibində azlıq təşkil etdikləri Azərbaycan torpaqlarını zorla erməniləşdirmək, “azərbaycanlısız Ermənistan” kimi qeyri-insani planlarını azərbaycanlıların soyqırımı hesabına həyata keçirmək niyyətinin ifadəsi olmuşdur.

1917-ci ilin dekabrında Osmanlı dövləti ilə bolşeviklərin Zaqafqaziya Komissarlığı arasında bağlanmış Ərzincan barışıqına uyğun olaraq Qafqaz cəbhəsindən çıxarılan rus ordusunu əvəz edən erməni hərbi birləşmələri faktiki başıpozuqluq şəraitindən istifadə edərək yerli müsəlman əhəlisinə qarşı soyqırımı siyasətinə başlamışlar. Nəticədə hələ 1918-ci ilin martına qədər İrəvan quberniyasında 199 azərbaycanlı kəndi dağıdılmış, 135 min azərbaycanlının böyük əksəriyyəti ermənilər tərəfindən qətlə yetirilmiş, sağ qalanları isə Osmanlı ordusunun nəzarət etdiyi ərazilərə qaçmağa məcbur olmuşlar.

Tarixi sənədlərdə qeyd olunur ki, 1918-ci ilin martında erməni-daşnak ideoloqu S.Şaumyanın başçılıq etdiyi Bakı Kommunası “əks-inqilabi ünsür-lərlə mübarizə” şüarı altında Bakı quberniyasını azərbaycanlılardan təmizləmək məqsədi güdən soyqırımı planını həyata keçirmişdir. Böyük qırğınlara başlamaq üçün bəhanə isə Hacı Zeynalabdin Tağıyevin oğlu Məhəmmədin cənəzəsinin “Evelina” gəmisində Lənkərandan Bakıya gətirilməsini təşkil edən 48 hərbiçinin gəlişi olmuşdur. S.Şaumyanın göstərişi ilə ermənilər guya bu zabitlərin Muğandakı rus-molokan kəndlərini dağıtmaq barədə göstəriş aldıkları barədə şayiələr yaymış, bundan sonra isə həmin gəmidəki zabitlərin türk-silah olunması üçün göstəriş verilmişdir. Buna etiraz edən yerli əhali isə küçələrə çıxıb zabitlərin türk-silah olunmasına etirazını bildirmişdir. Vəziyyətin ciddi xarakter aldığı görün Azərbaycan milli təşkilatlarının nümayəndələri İnkilabi Komitəyə gələrək

alınmış silahları “Hümmət” müsəlman bolşevik komitəsi vasitəsilə qaytarmağa cəhd göstərmişlər.

Martın 30-da N.Nərimanovun evində S.Şaumyanla və həmin gün İnkilabi Müdafiə Komitəsində M.Ə.Rəsulzadə ilə keçirilən görüşlərdə müəyyən razılıq əldə edilməsinə baxmayaraq, bolşevik-daşnak koalisiyası vədinə əməl etməmişdi.

Martın 30-da saat 16.40 radələrində erməni kilsəsinin yanında toplaşan daşnak dəstələri müsəlmanlara ilk atəş açmış, beləliklə, dinc əhaliyə qarşı kütləvi qətlə start verilmişdi. Martın 31-i və aprelin 1-də qırğınlar xüsusilə kütləvi şəkildə, üç gün ərzində Bakıda 12 min insan qətlə yetirilmişdi.

Şaumyanın erməni-bolşevik dəstələri Bakı əhalisinin 400 milyon manatlıq əmlakını müsadirə etmiş, Təzəpir məscidini topa tutmuş, “Kaspi”, “Açıq söz” qəzetlərinin redaksiyasına, “İsmailiyyə”nin binasına od vurmuşdular.

1920-ci ilin aprelinde AXC-nin süqutundan sonra bədnam qonşularımız adət etdikləri çirkin metodlarla azərbaycanlıları daimi yaşadıqları ərazilərdən çıxarmış, eləcə də qonşu respublikaların torpaqların hesabına “ərazilərini” böyütmüşlər. 1920-ci ildə Zəngəzur və Azərbaycanın torpaqlarının bir hissəsini Ermənistan SSR-in ərazisi elan etmişlər. 1923-cü ildə SSRİ rəhbərlərinin qərarı ilə Azərbaycanın ayrılmaq hissəsi olan Dağlıq Qarabağ “muxtar vilayət” elan edilmişdir.

Ermənilərin Azərbaycana qarşı ərazi iddiaları II Dünya müharibəsindən sonra daha geniş miqyas almışdır. 1945-ci ilin noyabrında Ermənistan SSR rəhbərliyi heç bir ciddi əsaslı səbəb göstərmədən İttifaq hökuməti qarşısında Dağlıq Qarabağın bu respublikaya birləşdirilməsi məsələsinə irəli sürsə də, niyyətinə nail olmamışdır. Bundan sonra onlar daha bir hiyləyə əl ataraq azərbaycanlıların deportasiyana nail olmuşlar. Ermənistan SSR Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsinin katibi Q.Arutyunov Suriya, Yunanistan, İran, Bolqarıstan, Rumıniya, Fələstin, Fransa, ABŞ, Yunanistan, Misir, İraq və Livandan bu ölkəyə köçürülmüş ermənilərin yerləşdirilməsindəki çətinliklərdən şikayət edərək, Ermənistanda yaşayan azərbaycanlıların Azərbaycanın pambıqçılıq rayonlarında yerləşdirilməsini təklif etmişdi.

O, Kür-Araz ovalığında pambıqçılığı inkişaf etdirmək üçün guya işçi qüvvəsinin çatışmadığını, bu addımın həmin rayonlarda pambıq istehsalının artımı-

na da əsaslı təsir göstərəcəyini iddia etmişdir. SSRİ Nazirlər Sovetinin 23 dekabr 1947-ci il “Ermənistan SSR-dən kolxozçuların və başqa azərbaycanlı əhəlinin Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi haqqında” qərarı 1948-1953-cü illərdə azərbaycanlıların tarixi torpaqlarından kütləvi surətdə deportasiyasını rəsmiləşdirmişdir.

Ötən əsrin 80-ci illərin sonlarında - SSRİ-nin süqutu zəminində cərəyan edən proseslərdən öz maraqlarına uyğun bəhrələnen erməni ideoloqları Azərbaycana qarşı iddialarını yenidən gündəmə gətirdilər. Vətənpərvər və milli ideallara bağlı bir şəxsiyyətin - ulu öndər Heydər Əliyevin SSRİ rəhbərliyindən uzaqlaşdırılmasından dərhal sonra erməni separatizmi ilk hücumuna - informasiya savaşına başladı. “Akademik” A.Aqanbekyan 1987-ci il noyabr ayının 18-də Fransanın “Humanite” qəzetinə verdiyi müsahibəsində

canın həyatına son qoymuşdur. 487 nəfər şikəst olmuş, 1275 dinc sakin əsir götürülmüş, 150 nəfər itkin düşmüşdür. Bu əməllərin qabaqcadan düşünülmüş qaydada, milli əlamətinə görə insanların tamamilə və ya qismən məhv edilməsi beynəlxalq törədilməsi faciənin məhz soyqırımı olduğunu sübut edir.

Ümumiyyətlə, ermənilərin həm 1918-ci ilin martında, həm də 1992-ci ilin fevralında azərbaycanlılara qarşı soyqırımı siyasəti həyata keçirdiyini və insanlığa qarşı yönəlmiş digər cinayətlərə əl atdığını beynəlxalq hüquq normaları da təsdiqləyir. İlk dəfə olaraq Nürnberq Hərbi Tribunalının Nizamnaməsinin 6-cı maddəsində beynəlxalq cinayətlərin nədən ibarət olduğu göstərilmişdir. Sənəddə beynəlxalq cinayətlərin üç növü - sühl, insanlıq əleyhinə cinayətlər və müharibə cinayətləri fərqləndirilir. Soyqırımı cinayəti insanlıq əleyhinə olan cinayətlər kateqoriyasına aid edilmişdir. Soyqırımı da bəşəriyyət əleyhinə yönələn əməl olaraq ən ağır beynəlxalq cinayətlərdən sayılır. BMT Baş Məclisinin 1946-cı il 11 dekabr tarixli 96 (I) sayılı qətnaməsində qeyd olunur ki, genosid, insan qruplarının yaşamaq hüququnu tanımaqla insan məniyyətini təhqir edir, bəşəriyyəti insanlar tərəfindən yaradılan maddi və mənəvi dayaqlardan məhrum edir. Təşkilatın Baş Məclisinin 1948-ci il 9 dekabr tarixli qətnaməsi ilə qəbul edilmiş “Genosid cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında” Konvensiyanın 2-ci bəndində göstərilən şərtlər də 1918-ci ilin mart və 1992-ci ilin Xocalı faciələrinin soyqırımı kimi tövsif edilməsinə imkan yaradır.

Xüsusi vurğulamaq lazımdır ki, bədnam erməni millətçilərinin tarixi saxta-laşdırmağa, dünya ictimaiyyətini çaşdırmağa yönəlmiş saxta kampaniyasına qarşı müntəzəkli müqavimət yalnız ulu öndər Heydər Əliyevin xalqın istəyi ilə 1993-cü ildə Azərbaycanda siyasi hakimiyyətə qayıdışından sonra mümkün oldu. Mart hadisələrinin 80-ci ildönümündə - 1998-ci il martın 26-da ümummilli lider Heydər Əliyevin imzaladığı “Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında” fərman erməni millətçilərinin hərəketlərinə verilən ilk dolğun və hərtərəfli hüquqi-siyasi qiymət idi.

1918-ci ilin mart və 1992-ci ilin Xocalı soyqırımlarının dünya ictimaiyyətinə çatdırılması üçün hər il hökumət səviyyəsində müəyyən tədbirlər həyata keçirilir. Eyni zamanda Milli Məclisin dünya parlamentlərinə müraciətində soyqırımı aktının real mahiyyəti, üzleşdiyimiz qətləmlərin soyqırım kimi tanılmasını şərtləndirən amillər konkret faktlar əsasında əksini tapır.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin mart soyqırımı ilə bağlı xalqa 2006-cı il 28 mart tarixli müraciətində də ermənilərin müxtəlif dövrlərdə həyata keçirdikləri terror siyasətinə geniş toxunulmuşdur. Müraciətdə soydaşlarımızın yurd-yuvalarından didərgin salınmalarını, ərazilərimizin işğalı, erməni şovinist millətçilərinin xalqımıza qarşı təcavüzünün bu gün də davam etməsi qeyd olunmaqla yanaşı, belə bir zamanda dövlətin və hər bir vətəndaşın qarşısında duran başlıca vəzifələr göstərilir.

Xatırladaq ki, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin 30 dekabr 2009-cu il tarixli “Quba şəhərində Soyqırımı Me-

morial Kompleksinin yaradılması haqqında” sərəncamı əsasında icraat da Azərbaycan həqiqətlərinin dünyaya çatdırılması baxımından mühüm addımlardan biri olmuşdur.

Azərbaycanın üzleşdiyi soyqırımı cinayətlərinin dünyaya tanıtılmasında Heydər Əliyev Fondunun da tarixi xidmətlərini xüsusi vurğulamaq lazımdır. Hələ 2010-cu il dekabrın 15-də Dialog və Əməkdaşlıq Uğrunda İslam Konfransı Təşkilatı Gənclər Forumu və “Azərbaycan Respublikasının Dağlıq Qarabağ bölgəsini Azərbaycanlı icması” İctimai Birliyi Leyla xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə həyata keçirilən “Xocalıya ədalət!” beynəlxalq təşviqat kampaniyasının online fəaliyyətlərinin təqdimatına həsr olunmuş tanıtma tədbiri keçirilib. 10 dekabr – İnsan Hüquqları Gününə həsr olunmuş tədbir çərçivəsində “Xocalıya ədalət!” kampaniyasının yeni internet saytı ictimaiyyətə təqdim edilmiş, kampaniyanın “Facebook”, “Twitter” və “Youtube” kimi sosial şəbəkələrdəki fəaliyyəti barədə məlumat verilmişdir.

Son illər bir çox dünya dövlətləri Xocalı həqiqətlərini qəbul etməyə başlamışlar. Məsələn, Kanada, Meksika, Kolumbiya, Peru, Pakistan İslam Respublikası, Bosniya və Herseqovina, Rumıniya, Çexiya və İordaniyanın parlamentləri Xocalı soyqırımını tanımışlar. ABŞ-in Vest Virjiniya ştatının qanunverici orqanının Nümayəndələr Palatasında Xocalı faciəsi ilə bağlı qətnamə qəbul edilmişdir. Qətnamədə Xocalıda törədilmiş cinayətlərin 1988-ci ildən Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ regionunda erməni hərbi qüvvələri tərəfindən həyata keçirilən təcavüzün tərkib hissəsi olduğu qeyd edilir. Kaliforniya, Massaçusets, Texas, Nyu-Cersi, Meyn, Nyu-Meksika, Arkanzas, Corciya, Oklahoma, Tennesi, Pensilvaniya, Konnektikut, Florida, Missisipi və digər ştatlarının qanunverici orqanlarında da müvafiq qətnamələr qəbul olunmuş, Xocalıda qırğın törədənlərin məsuliyyətə cəlb olunması tələb edilmişdir.

Şahid ifadələri, istintaq materialları və beynəlxalq hüquq normaları 1918-ci ilin martında və 1992-ci ildə Xocalıda baş verənlərin soyqırımı olduğunu heç bir şübhə yeri qoymur. Ötən əsrin əvvəllərindən fərqli olaraq, Xocalı faciəsi müasir dünyanın gözü qarşısında baş vermişdir. Ən müxtəlif nüfuzlu beynəlxalq kütləvi informasiya vasitələri hələ 1992-ci ildə faciə ilə bağlı geniş reportajlar vermiş, yaxud yaymışlar. Lakin təəssüf ki, insan hüquqlarının kütləvi və kobud şəkildə pozulması ilə nəticələnmiş mart və Xocalı soyqırımlarına hələ də beynəlxalq miqyasda hüquqi qiymət verilməmiş, terrorçu, işğalçı əməllərə qarşı qəti tədbirlər görülməmişdir.

Əlbəttə, azərbaycanlıların soyqırımının dünyada tanıtılması 1-2 ilin işi deyildir. Bu istiqamətdə hələ uzun illər ərzində fəal iş aparmaq lazımdır. İnanırıq ki, dövlət başçısı İlham Əliyevin diplomatiyası nəticəsində biz öz həqiqətlərimizi dünyaya qəbul edə biləcəyik. Sadəcə, hər kəs bu sahədə üzünə düşən vəzifəni də unutmamalıdır.

İlham MƏMMƏDZADƏ,
AMEA-nın Fəlsəfə və Hüquq İnstitutunun direktoru,
fəlsəfə elmləri doktoru, professor.